

Asia Utajärven kunnan lausunto hallituksen esitykseksi valtionosuusjärjestelmän uudistamisesta

Utajärven kunta esittää lausuntonaan asiakohdasta seuraavaa:

Kunta antoi lausunnon vo-järjestelmäluonnoksesta tammikuussa 2014. Kunta pitää edelleen voimassa em. lausunnossa antamansa kommentit.

Lisäksi kunta toteaa:

Uusi valtionosuuslainsäädäntö ei täytä oikeudenmukaisuuden vaatimusta. Pahimmat epäkohdat Utajärven kunnan kannalta katsottuna ovat:

1. voimaverotuksen osittainen kytkeminen valtionosuuksien tasausjärjestelmään
2. harvan asutuksen kriteerin poistuminen ja syrjäisyyskriteerin uusi määrittely

Näiden kahden kohdan perusteella kunta menettää nykyiseen järjestelmään verrattuna noin 2,1 miljoonaa euroa, mikä on noin seitsemän kuntaveroprosenttia, 700 euroa/asukas. Kokonaisuutena, kaikki muutokset huomioiden, kunta menettää 530 euroa/asukas, joka luku on kuudenneksi suurin kuntakentässä.

Kohdan 1 osalta kunta esittää, että uudistusta ei tehdä, koska se on perustelematon ja epäoikeudenmukainen voimantuotantokuntien kannalta. Lisäksi se heikentää vakavasti kannustavuuselementtiä mm. tuulivoiman kehittämisen suhteen.

Kohdan 2 osalta kunta esittää, että se otetaan kokonaisuudessaan uuteen tarkasteluun. Tässä tulisi huomioida aluekohtaiset tekijät (harva asutus, pitkät välimatkat), palvelujen saavutettavuus ja kunnan taloudellinen kantokyky kokonaisuudessaan. Myös kuntakohtaiset erot alueellisesti tulisi tarkastella oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Linjaus sote-järjestelmän uusimiseksi vuoden 2017 alusta on tehty maaliskuussa 2014. Rahoitusjärjestelmän uusiminen yksikanavaiseksi, kuntien rahoitusosuuden määrittely kapitaatioperusteiseksi ikä- ja sairastavuustekijöillä muokattuna, on kuntien kannalta hyvin merkittävä askel sinänsä oikeaan suuntaan. Onko valtionosuusjärjestelmän uusiminen vuoden 2015 alusta järkevää, koska sote-järjestelmän rahoituksen tarkka määrittely ei onnistu valtionosuuslainsäädännön uusimisen aikataulussa.

Ilmeistä on, että valtionosuusjärjestelmä oikeudenmukaisuuden, maaseudun elinvoimaisuuden ja kannustavuuden kannalta ei ole valmis. Kunta esittää, että ensi kevään eduskuntavaalien jälkeen muodostettu uusi hallitus linjaa hallitusohjelmaansa valtionosuusjärjestelmän edelleen kehittämisen ja aloittaa työn välittömästi. Tarvitaan selvityksiä ja uutta tutkimustulosta, jotta kustannustekijät ja kriteerien määrittelyt ja painoarvot saadaan yhä paremmin ja oikeudenmukaisemmin kohdennettua.

Tammikuussa 2014 annettu lausunto

2. Ei

Tasausjärjestelmän uusiminen esitetyllä tavalla on oikeansuuntainen toimenpide. Tasausrajan nostaminen 100 prosenttiin on oikein, mutta tasauslisän laskemista 100 prosentista 80 prosenttiin tulisi vielä harkita ja nostaa se mieluummin 100 prosenttiin. Pohjois-suomalaiset kunnat ovat sisäistäneet roolinsa alueidensa elinvoiman kehittämisen moottoreina, eikä esitetyllä 80 prosentilla ole merkitystä kuntien toiminnan kannustavuuden suhteen.

Voimalaitosten kiinteistöveron osittaisella siirtämisellä tasaukseen ei ole mitään järkevää perustetta, sillä on tuhoisa vaikutus kyseisten kuntien talouteen, eikä sitä pidä hyväksyä. Kunta lähettää asiasta erillisen muistion.

3. KYLLÄ

Kriteerit ovat selkeät, mutta painotuksissa on korjattavaa. Esimerkiksi ikärakenne/sairastavuus-painotuksia tulee korjata sairastavuuden painoarvon kasvattamiseksi. Nykyjärjestelmään verrattuna suuntaus on oikea, mutta riittämätön. Suuren sairastavuuden kunnat tarvitsevat selvästi enemmän tukea, voidakseen hoitaa velvoitteensa kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi.

4. Ei

Kriteerien lukumäärän vähentäminen kokonaisuudessaan on oikein. Kuitenkin tulee varoa, että lasta ei heitetä pesuveden mukana. Tästä paras (huono) esimerkki on erityisen harvaan asutuksen kriteerin poistuminen keinovalikoimasta. Kunnan mielestä kyseinen kriteeri on oikeudenmukaisella tavalla turvannut kunnan tulopohjaa harvan asutuksen ja pitkien etäisyyksien kunnissa. Kriteeri on myös helposti ymmärrettävä, toisin kuin esimerkiksi uusiksi ajateltu syrjäisyyskriteeri, jonka vaikutukset voivat olla mitä suurimmassa määrin epäoikeudenmukaisia. Harvan asutuksen kriteeri tulisi siis säilyttää, tässä tulisi myös huomioida kunnan maapinta-alan lisäksi myös kunnan vesipinta-ala.

5. Ei

Kunnan kustannukset koostuvat Utajärvellä pääosin terveydenhuollosta. Kunta on sairastavuudeltaan ns. mustaa aluetta, jossa palvelujen tuottaminen on kallista. Geeniperimä lienee yksi osasy s sairastavuuteen. Kunta panostaa voimakkaasti terveyden edistämiseen pitkälle jalostetun hyvinvointiohjelman puitteissa. Harva asutus ja pitkät välimatkat osaltaan vaikuttavat yksikkökustannuksiin. Em. kustannusten tasaaminen tulee huomioida esityksessä paremmin.

Työttömyyskriteerin osalta tulee huomioida, että kunnan aktiivisuus työllisyyden edistämisessä ja työttömyyden vähentämisessä ei vaikuta valtionosuuteen vähentävästi, eli kannustavuuselementti ei saa olla negatiivinen.

6. Ei

Siirtymäajan pituus kunnassa, jonka kokonaismenetyt on yli 400 €/asukas, ei ole tarpeeksi pitkä. Menetykselle tulisi myös saada katto, esimerkiksi 200 €/asukas.

7. KYLLÄ

Järjestelmää on tarpeen uudistaa. Sen uudistaminen ei kuitenkaan saa vaarantaa kansalaisten tasa-arvoa. Valtionosuusjärjestelmän tavoitteena on kuntien vastuulla olevien julkisten palvelujen saatavuuden varmistaminen tasaisesti koko maassa siten, että kansalaiset voivat saada tietyn tasoiset peruspalvelut asuinpaikastaan riippumatta. Tämä toteutetaan tasaamalla palvelujen järjestämisen kustannuseroja sekä kuntien välisiä tulopohjaeroja. Nyt valtionosuudet vähenevät erityisesti niissä kunnissa, joissa palvelujen järjestäminen mm. syrjäisyyden ja harvanasutuksen sekä korkean sairastavuuden takia on muita kuntia kalliimpaa.

Useilla pienillä ja harvaan asutuilla kunnilla ei mahdollisuutta muun tulo- ja palvelurakenteen turvin paikata vähenevää valtionosuutta. Väestö vanhenee, pienituloisten määrä on korkea ja lisäksi syrjäisyys ja harva-asutus kuitenkin säilyvät. Tällaisissa kunnissa on myös jo pitkään tehty talouden tasapainotustyötä ja palvelurakenteet perkattu. Säästöjen lisäksi on välttämätöntä korottaa veroja, jotta menetetty valtionosuus saadaan paikattua. Kansalaisten välinen tasa-arvo vaarantuu entisestään, mikäli valtionosuusuudistus lisää kuntien välisiä eroja kunnallisveron suhteen. Jo tehdyt valtionosuusleikkaukset ja tähän päälle tulevat uudistuksen muutokset ovat osalle kunnista mahdoton yhtälö.

8.

Utajärven kunta on valtionosuusuudistusluonnoksen pohjalta suuri häviöjä. Kunta kärsii sekä laskennallisen valtionosuuden alenemasta että omarahoitusosuuden kasvusta. Lisävähennystä aiheutuu harvan asutuksen lisäosan poistumisesta, syrjäisyyskertoimen muutoksesta ja voimalaitosten kiinteistöveron kytkemisestä osittain tasausjärjestelmään.

Kunnan valtionosuuden määrä laskisi 530 €/asukas, mikä määrä on kohtuuttoman suuri. Valtionosuuden määrä laskisi 12 330 Meurosta 10 770 Meuroon. Prosentuaalinen lasku olisi 8,2 %, euromääräinen lasku 1 560 Meuroa. Kunnallisveroprosentteina mitattuna häviö olisi noin 5 % -yksikköä.

Utajärven muutokseen vaikuttavat pääosin seuraavat asiat:

- valtionosuuden tasaus,	- 512 000 euroa
- syrjäisyyskerroin	- 664 000 ”
- erityisen harvan asutuksen kriteerin poistuminen	- 682 000 ”
- ikärakenne	- 1 768 000 ”
- sairastavuus	+ 3 294 000

Valtionosuuden tasauksen vähenemiseen vaikuttaa Utajärvellä erityisesti voimalaitosten kiinteistöveron ottaminen mukaan valtionosuuksien tasausjärjestelmään. Paitsi että muutos on epäoikeudenmukainen ja perustelematon on se sikälikin erikoinen, että vasta vuoden 2012 alusta tuli voimaan laki, jonka mukaan kiinteistöverot kokonaisuudessaan irrotetaan tasausjärjestelmästä. Nyt oltaisiin palauttamassa puolta voimalaitosten kiinteistöverosta verosta tasaukseen, mikä Utajärvellä merkitsisi noin kolmen kunnallisveroprosentin suuruista menetystä (n. 290 /asukas) nykytasoon. Muu osa kiinteistöverokokonaisuudesta pysyisi tasauksen ulkopuolella.

Erityisen harvan asutuksen kriteerin poistuminen on toinen merkittävä epätasa-arvoa lisäävä tekijä. Vuoden 2010 alusta voimaan tulleen lain kautta haluttiin turvata harvaanasuttujen, pitkien etäisyyksien kuntien mahdollisuus järjestää kuntapalvelut asukkailleen ja mahdollisuus toimia laajojen alueidensa elinvoiman kehittäjänä. Yhdessä syrjäisyyskertoimen muutoksen kautta kunta menettää tulon – 1,35 Meuroa – joka on n. 460 €/asukas, eli 4,5 kunnallisveroprosenttiyksikköä.

Syrjäisyyskertoimen ihmeellisiä vaikutuksia kuvaa seuraava esimerkki. Uudistuksen myötä Utajärven kunta saisi ko. lisää 426 000 €, (140 €/asukas) asukasluvultaan samankokoinen itäinen naapuri Puolanka 3 083 000 €, (1 060 €/asukas). Ero Utajärven ja Puolangan välillä olisi 9 kunnallisveroprosenttiyksikköä. Työterveyshuollon ja yksityisen palvelutarjonnan määrä (KELAn maksamat kustannukset) tulisi vielä huomioida myös valtionosuusperusteissa. Tällä tavalla voitaisiin tarkastella valtion ja kuntien kustannuksia kokonaisuudessaan.

Kunnilla tulisi myös olla tiedossa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämis- ja rahoittamistavat, ennen kuin ne voivat aidosti ottaa kantaa valtionosuusuudistukseen.

Samalla kun keskiasteen rahoitusjärjestelmän uudistus valmistellaan irrallaan peruspalvelujen

valtionosuusuudistuksesta, jää korvaamatta myös ko. rahoituksen osalta kuntien rahoitusosuuden määräytymisperuste, eli se jää ilmeisesti €/asukas -perusteiseksi, eikä muutukaan ikäluokkapohjaiseksi, kuten laajasti on haluttu. Eli ikääntyneet kunnat rahoittavat näin merkittäväällä tavalla nuorisovaltaisia kuntia.

Kyösti Juujärvi
kunnanjohtaja